

Реалізація педагогічних ідей
К.Д. Ушинського
в освіті сьогодення

Збірник наукових праць
молодих дослідників

Випуск 3

**РЕАЛІЗАЦІЯ
ПЕДАГОГІЧНИХ ІДЕЙ
К.Д. УШИНСЬКОГО В
ОСВІТІ СЬОГОДЕННЯ**

**ІСТОРИКО-
ПЕДАГОГІЧНИЙ
АЛЬМАНАХ**

**Збірник наукових праць
молодих дослідників
Випуск 3**

Житомир-2015

УДК 37(09)
ББК 74.03

Друкується за рішенням Вищої ради
Львівського державного університету імені Івана Франка
(видавство № 10 від 25 квітня 2014 року)

Рецензенти:

Копенчук В.А., кандидат педагогічних наук, доцент
Ковальчук В.А., кандидат педагогічних наук, доцент,
Шигонська Н.В., кандидат педагогічних наук, доцент.

Історико-педагогічний альманах. Випуск 3. Реалізація педагогічних ідей
К.Д. Ушинського в освіті сьогодення: збірн. наук. праць молодих докторів. / за
ред. О.Є. Антонової, В.В. Павленко. – Житомир: ФО-П Левковець Н.М., 2015. –
226 с.

У збірнику представлено результати науково-дослідної та пошукової
діяльності науковців, аспірантів, студентів з актуальних проблем.

Для студентів, аспірантів, викладачів вищих навчальних закладів.

УДК 37(09)
ББК 74.03

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА.

Антонова О.Є. Лише особистість здатна виховати особистість..... 6

РОЗДІЛ 1. ЖИТТЯ ТА ПЕДАГОГІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ
К.Д. УШИНСЬКОГО

Дубасенюк О.А. Становлення та розвиток акмевершини видатного педагога К.Д. Ушинського.....	16
Забродська Катерина. Життя та педагогічна діяльність К.Д. Ушинського	23
Дарквич Вікторія. Життєвий шлях К.Д. Ушинського.....	27
Войко Анна, Головенко Юлія. Із життя К.Д. Ушинського.....	30
Осадчук Вікторія, Кушпіль Тетяна. Педагогічна діяльність К.Д. Ушинського.....	33
Юрчук Сніжана. Творчий шлях К.Д. Ушинського.....	36
Душаківська Юлія, Матус Юлія. Життєвий та творчий шлях К.Д. Ушинського.....	38
Дерезицький Руслан. Педагогічні ідеї К.Д. Ушинського.....	41
Вагіньський Сергій, Батюк Віталій. Особливості світогляду К.Д. Ушинського.....	43
Куршницька Оксана. Цікаві факти з життя К.Д. Ушинського.....	46
Мулярчук Ірина. Долі дітей та інших членів сім'ї К.Д. Ушинського.....	49
Осадчук Вікторія. Організація навчання в сім'ї К.Д. Ушинського.....	55
Вешпок Олена, Столярчук Тетяна. К.Д. Ушинський – основоположник нової народної школи.....	57

РОЗДІЛ 2. ІДЕЯ ГАРМОНІЙНОГО РОЗВИТКУ ДИТИНИ В
СПАДЩИНІ К.Д. УШИНСЬКОГО

Дем'янчук О.Н. Світоглядна орієнтація К.Д. Ушинського та його завдання щодо виховання особистості.....	60
Єршова Л.М. Виховний ідеал К. Ушинського в контексті української та російської педагогічної думки другої половини XIX - початку XX ст. Левківської М.В. К.Ушинський і формування почуття малої Батьківщини у дітей.....	64
Власенко О.М. Ідея національного виховання молоді у спадщині К.Д. Ушинського.....	69
Тіткова Ольга. Ідея національного виховання К.Д. Ушинського.....	73
Кур'ята Анастасія, Гасанова Гурзад. Ідея національного виховання у працях К.Д. Ушинського.....	75
Розе Світлана. К.Д. Ушинський про національне виховання підростаючого покоління.....	78
Слюсар Микола, Стасюк Ірина. К.Д. Ушинський про значення національного виховання для формування особистості.....	81
Гальчевська Аліна. Погляди К.Д. Ушинського щодо національного виховання.....	84
Крук М.З. Погляди К.Д. Ушинського на фізичне виховання підростаючого покоління.....	89
Ковальчук Анна, Соловей Валентина. Виховання у світлі ідей К.Д. Ушинського.....	94
Лапухіна Юлія. Внесок К.Д. Ушинського в розробку теорії виховного	98

розвивається національна самосвідомість на основі інтеграції почуттів, знань і поведінки.

Отже, спадщина К.Д. Ушинського є чистим життєдайним джерелом, з якого питиме цілющу чисту воду ще не одне покоління українців, ми в ньому переконані. Вивчення цієї спадщини наповнить навчання і виховання дітей тим змістом, який дасть змогу пов'язати минуле, сьогодення і майбутнє. Як бачимо, інтегруючою основою національної системи виховання є спільність історії, географічного походження, мови, культури і традицій, усвідомлення своєї приналежності до українського суспільства. Кожен з цих чинників визначає єдність поколінь і сприяє формуванню громадянина-патріота. Науково обгрунтоване, належним чином організоване виховання відображає духовний поступ народу, процес збереження й збагачення його культури. Формування національної самосвідомості українців дасть змогу консолідувати народ України педагогічним шляхом, тими засобами, які є традиційними для кожного народу і українського зокрема.

Список використаних джерел

1. Ушинський К.Д. Рідне слово / К.Д. Ушинський // Вибрані педагогічні твори. - Т. 2. - К., 1983. - 242 с.
2. Терлецький В. Костянтин Ушинський і Сушвіца / В. Терлецький. - Суши: Собор - 1998. - 102 с.
3. Ушинський К.Д. Твори. В 6 т. / Радянська школа / Звіт про відродження для шкільно-корюньних живих закладів колективного радника К.Ушинського. - К., 1952. - Т.2. - 360 с.

Крук М.З.

*кандидат педагогічних наук, доцент кафедри фізичної виховання та рекреації
Житомирського державного університету імені Івана Франка*

Погляди К.Д. Ушинського на фізичне виховання підростаючого покоління

У сучасній Україні відбуваються активні процеси реформування освітньої, соціокультурної сфери, в тому числі галузі фізичного виховання: спостерігається чималий інтерес до історичного минулого, до культурно-педагогічної спадщини українського народу, чимала частка якої тривалий час замовчувалася й залишалася недостатньо вивченою на науковому рівні. Все це проходить на тлі переорієнтації суспільства впливаючи на розвиток творчої особистості, її можливостей і якостей. Фізична культура в цьому аспекті є яскравим прикладом.

Потреба розбудови національної системи фізичного виховання зумовила зростання зацікавлення до педагогічної спадщини українських педагогів як важливої парадигми розвитку сучасної наукової теорії та практики фізичного виховання. Сьогодні особлива увага вчених зосереджена на осмисленні ідеологічних засад, концептуальних підходів, принципів і шляхів втілення особистісної освіти. Це спонукає до вивчення поглядів та ідей багатьох видатних педагогів, а особливо, творця наукової, заснованої на принципах народності педагогічної системи Костянтина Дмитровича Ушинського.

К.Д. Ушинський у своїх творах не раз зазначав, що не може вважатися за вирішення основних завдань фізичного виховання. Але він знайшов шляхи реалізації своїх праць у цій галузі. Він довів це доведенням цього питання значно збагатити зароджувану теорію фізичного виховання. Фактично, він створив педагогічні основи фізичної науки про фізичне виховання. Кінцевою метою виховання, з фізичного боку, К.Д. Ушинський вважав підготовку людини до трудової діяльності.

У педагогічній спадщині К.Д. Ушинського питання зв'язку фізичного виховання з розумовим і моральним розвитком людини також поклали важливе місце. Відомий педагог не був прихильником цієї точки зору, що «краще здоров'я і фізичний розвиток людини обов'язково сприяє розвитку розумового розуму і твердого характеру. На багатьох прикладах він доводив, що швидко слабкі і хворі люди мали більший розум і сильнішу волю, а як разом з цим, визнавав, що фізичний стан людини неодмінно впливає на її розум і характер. Він вважав, що цього впливу не може не бути [7, с. 452].

У своїх працях, як і в інших Дмитрович, неодноразово висловлював своє педагогічне кредо, на той час системною фізичного виховання. Жодне виховання, на думку педагога, не порушувало так страшенно рівновагу в життєвому організмі, жодне так не подразнювало нервову систему дитини, як вчуче тоді російське. Вся увага зверталася тільки на навчання, і краще дитини проводити весь свій час за тим, що читає та вчить, вчити та читати. «Сидять вони при 20-ти градусному теплі в квітках, у шубах і френчах, життя розвивається, що подобно, без будь-яких гимнастичних вправ, без прогулянок, плавання, верхової їзди, технічної роботи тощо, все за книжкою та за книжкою, то за уроками, то за романом – ось майже нормальне у нас життя у вихованні дітей середнього стану. Розвиток голюби і шкотовити бекетів їх характерів, здатність все розуміти і про все критикувати і нехотіти що-небудь робити – ось плюти такого виховання» [6, с. 246].

Тож з огляду на ситуацію, яка склалася в середині XIX ст., демократична педагогіка рекомендувала постійної зміни розумових вправ дитини тілесними – прогулянками, купанням тощо.

К.Д. Ушинський вважав неправильним і ненормальним відірваність розумової праці від фізичної. Також і дисбаланс в певні часи мала своїм головним предметом навчання процес розумової праці. У своїх поглядах К.Д. Ушинський виходив з переконання про єдність двох сторін природи людини – і тілесної і душевної. При цьому фізична праця дає стимул для роботи свідомості і навпаки, робота свідомості відбивається на фізичному стані людини. «Фізична праця необхідна для розвитку і підтримки у тілі людини фізичної частини, а фізична слабкість – це недоведення нею потреби. Але необхідність розумової праці для розвитку тіла «корінь» ненормального стану здоров'я тіла це куди краще відомо. Із цього випливає, що навпаки треба, що розумової праці неможливо не виконувати» [4, с. 340].

Звичайно, розумова праця не може розвивати м'язи, але, приводеши в рух нервову систему, це благотворно на кровообіг та травлення. К.Д. Ушинський прийшов до висновку про можливість вже в школі почастішати початок єдності розумової та фізичної праці.

Задля досягнення мети фізичного виховання педагоги-практики теоретично користувалися різними формами і методами. Гімнастика, на думку К.Д. Ушинського, має благотворний вплив на розвиток дитини, але в початкових класах її не обов'язково виводити як самої цінної предмети. Найбільш корисним для дитини він вважає чергування письма, малювання, рахунку, дитячих робіт, спину та гімнастики, оскільки така постійна зміна занять підтримує в дитини тілесну і душевну бадьорість і характерну для нього яку веселість. Сама зміна занять, вважає він, дає на дитину навіть зрештою позитивний вплив, який, вичапно, потрібен у свій час.

Педагог вважає корисним уже з перших уроків у школі вводити гімнастичні вправи, тобто те, що ми зараз називаємо «фізкультурою» та «фізкультурними вправами». На цих же перших уроках «вчитель може прищепити в кожній дитині деякі рухи, які зрештою не тільки мають ще одну можливість рухатися та рухати свої вмістилища від сідниці до шиї, але й більше того, що дозволяють вчителем відокремити та окремо вивчати кожен рух дитини на своїх руках. Ці рухи не мають бути численними і складними: вставити, відвести, рухи на спину, рухи назад, вліво та праву руку, вліво, вправо з-за себе, перша лівка, друга, третя – встать і т.д.» [1, с. 289].

Виходячи з того, що основною формою фізичного виховання є саме урок з фізкультури, К.Д. Ушинський особливу увагу приділяв фізичним вправам на уроці, а також іграм та фізичній праці як засобам фізичного та розумового виховання та всебічного розвитку особистості. Він надавав перевагу саме організованому фізичному вихованню. Організованого ж, або, як він казав, «навчального» фізвиховання в Росії того часу майже не було, а там, де й було, воно мало бути кращим. Вихователь може, писав він, «прямо діяти на розвиток того чи іншого органу або навіть вдатися на розвиток всієї мускулатури: нервової системи і навіть самого мозку» [7, с. 86].

Педагог розумів невирішеність організаційних питань щодо введення фізичного виховання в навчальний процес внаслідок відсутності, або низької кваліфікації кадрів. К.Д. Ушинський у навчальній програмі з педагогіки в роліції «Фізичне виховання» визначив систему знань (загальні і спеціальні), необхідних вчителю фізвиховання.

I. Загальні теоретичні основи фізичного виховання: 1) загальні поняття про фізичне виховання; 2) необхідність вивчення фізіологічних процесів в організмі; 3) особливості харчування; 4) діяльність м'язової та нервової систем; 5) дитячі рухливі ігри, гімнастика і їх педагогічне значення; 6) значення способу життя дітей у їх розвитку.

II. Про м'язову діяльність: 1) значення м'язової системи в організмі; 2) будова м'язів і їхня діяльність; 3) вплив мускульної діяльності на розвиток людини; 4) співвідношення цієї діяльності та харчування; 5) шкідливі та сприятливі умови правильного розвитку м'язів; 6) рухи як джерело м'язових відчуттів, значення цих відчуттів у розвитку людини.

III. Про нервову систему: 1) будова і діяльність нервової системи; 2) значення нервової системи для ростових і м'язових процесів; 4) вплив засобів фізичного виховання (гімнастики, плавання, ігор), способу життя на нервову систему; 5) вплив розумового та фізичного навантаження на нервову систему [3].

Важливе значення педагог вбачав у впливі фізичних вправ на формування «корисних навичок», на уміння висловити і розподілити свої сили, на пізнання навко навколишнього світу. Фізичні вправи потрібні не тільки для розвитку фізичних сил, а й і для активного ведіння життя, значно підвищуючи праездатність людини. К.Д. Ушинський був переконаним, що фізичні вправи мають помітний вплив на зменшення роздраткованості в центральних мозкових органах і немає кращого засобу заспокоєння роздратованої готовності і свідомий мозок, як заняття гімнастичними вправами.

Описуючи в одному з листів /3-й лист/ гімнастичні вправи, які використовувались на уроках в одній із шкіл Швейцарії, він відзначав: «Дайте дитині трохи порухатись. І вона подарує вам десять хвилин уваги, а десять свідомо живої уваги, якщо ви зможете нею скористатись. Ідуть вам в днину більше, ніж цілий день напівсонних заняття» [5, с. 152]. Він неодноразово вказував на той вплив, який фізичні вправи мають на центральну нервову систему, зможуючи кращий ведіння життя втомленому мозку.

Костянтин Дмитрович цікавився також тією системою виховання, яку розроблював з Джеймсом Керрі, який казав, що *«фізична робота робу тільки фізичні тілесні вправи, що виснажили силу та енергію, прехудити та збільшити витривалість, збільшити сили, зменшити хвороби, механічною роботою, яку виконують тільки чоловіки, - ось найкращий засіб для того, щоб утримувати нервовий ервизм завжди в сталому стані, зміцнити волю і дати їй зберігати над перемоги»* [2].

На думку К.Д. Ушинського, гімнастика не повинна бути самоцллю. Вона має бути одним з необхідних засобів всебічного розвитку людини і підготовки її до творчої праці, але в свою чергу служить одним з засобів фізичного виховання. Він, також, вважав і дитячу гру важливим засобом виховання характеру. У грі дитина відчуває себе повністю самостійною. Вона сама приймає рішення і виконує їх, привчається розподіляти свої сили і виявляти владу волю. Педагог вважав, що у дійсному житті дитина ще не має ніякої самостійності, а в грі вже сформована людина пробує свої сили і вільно розпоряджається всім тим, що створила. Гру К.Д. Ушинський вважав цілісним процесом, який тренує всі сили зростаючої особистості. Головною умовою розвитку характеру у грі, на його думку, є активність дитини. Пасивність в іграх, якщо дитина постійно відпорядковується чужій волі, негативно впливає на характер, і ця пасивність переноситься й у майбутнє в життя. Коли вона стане дорослою людиною. Постійне керівництво з боку вихователя позбавляє дитину ініціативи, розвиває стамовіття та цінності.

Стосовно тодішніх гімназій К.Д. Ушинський звертав увагу на те, що школа творує такі види дитячої діяльності, як ігри і фізична праця. *«Гри є велика здатність дитини, і якщо ми не віднесемо їй великого інтересу, а з тим і здатність позитивних сил, які містяться в душі дитини і повністю же виснажені чотирьох - п'яти років по вичає, що всі передвіти пишуться на боці гри. У них формується вся праця, здатність душі, її розум, її серце і її воля, і якщо зодержать, що гри передбачають майбутній характер і майбутню долю дитини, то це правильно з обох причин: не тільки у грі формується воля дитини і відомі сили її душі, але сама гри має велике значення для всього дитячого відношення та життя, а відношення та її майбутнє життя»* [1, с. 290].

У вихованні дитини, на думку педагога, більше значення, ніж гри, має праця. Фізична праця зміцнює і нервову і тіло людини, розвиває і її стрункість фізичні сили і тим самим сприяє розумовому розвитку, оскільки здоровий організм має і здорову нервову систему. Розумова праця спонукає до дії нервову систему, яка збуджується і розвивається у процесі роботи, благотворно впливає на діяльність внутрішніх органів і в кінцевому результаті впливає на фізичний розвиток дитини.

У сучасних умовах становлення національної системи фізичного виховання слід максимально повно використовувати все те позитивне, що було у поглядах та діях видатного українського педагога Костянтина Дмитровича Ушинського.

Список використаних джерел

1. Винничук Олег. Історико-педагогічні аспекти розвитку фізичної культури... - Тернопіль. АСТОН, 2001. - 404 с.
2. Дж. Керри. Основні виховні вимоги до вчителів - 1862 - с. 150
3. Овочини А.М. Фізичне виховання в стародавній Україні (з праць українських педагогів (друга пол. XIX - перша пол. XXст). Дис... канд.іст. наук з фізичного виховання і спорту... - 24 00.02 - Львів, 2001. - 194 с.
4. Ушинський К.Д. Зібрання творів в 11 т. - Т.2. - М. Вид. АПН РСФР, 1950.
5. Ушинський К.Д. Зібрання творів в 11 т. - Т.3. - М. Вид. АПН РСФР, 1950.
6. Ушинський К.Д. Зібрання творів в 11 т. - Т.6. - М. Вид. АПН РСФР, 1950.
7. Ушинський К.Д. Зібрання творів в 11 т. - Т.9. - М. Вид. АПН РСФР, 1950.
8. Ушинський К.Д. Зібрання творів в 11 т. - Т.10. - М. Вид. АПН РСФР, 1950.

Ковальчук Анна, Соловей Валентина,

студентки 25 групи ІІІІ факультету філології

Науковий керівник: докт. пед. наук, професор О.С. Антонов

Виховання у світлі ідей К.Д. Ушинського

Виховання молоді є найактуальнішою проблемою сьогодення. Молодь - це рушійна сила нашого майбутнього. Тому правильне виховання сприяє формуванню тих особистісних якостей, що допоможуть людині зайняти активну громадську позицію. Тому вивчення ідей К.Д. Ушинського на проблеми виховання можуть допомогти у розв'язанні даної проблеми. К.Д. Ушинський вважав, що виховання, а саме моральне, є основним компонентом гармонійного розвитку людини, а також її підготовки до подальшого життя.

На сьогодиншні дні саме завдяки рівномірному вихованню здійснюється розвиток особистості у всіх сферах нашого життя. Моральне виховання - це виховна діяльність школи та сім'ї, що має на меті формування моральних якостей на основі норм поведінки [4].

У моральному вихованні слід спиратися на те, що людина від природи тягнє до добра, правди та краси. І саме виховання має допомагати людині продовжувати рухатись у даному напрямку. Моральні стосунки в межах своєї нації мають певний відбиток на все життя людини, оскільки вони є найсильнішими і впливають на подальші стосунки з іншими людьми.

Моральне виховання необхідне для формування всебічно розвинутої особистості. Ґрунтуючись на вищесказаному, *сабданжис морального виховання є*

Наукове видання

**ІСТОРИКО-ПЕДАГОГІЧНИЙ
АЛЬМАНАХ**

**РЕАЛІЗАЦІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ ІДЕЙ
К.Д. УШИНСЬКОГО В ОСВІТІ
СЬОГОДЕННЯ**

**Збірник наукових праць молодих дослідників
Випуск 3**

У збірнику збережено орфографічні та пунктуаційні особливості
авторських текстів

Дизайн обкладинки – Печкуров В.П.

Надруковано з авторського оригінал-макета